

”گر بام“ کی جدید شعریات، اسے مطالعہ اس

یوسف مینگل

اسسٹنٹ پروفیسر شعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان، کوئٹہ

Abstract

This research article explains the modern trends in Shams Nadeem's poetry, who has highlighted the initial modern thoughts in his artistic work. study of this article more emphasis the modernism and its initial approaches in Brahui Poetry. where the most common and basic trends have been discussed in creative text, which shows the common behavior, way of life and social system of Brahuies, this article also arises and reflects the more common issues, which need to be noticed.

Key words:- Modernism, Brahui poetry, Modern trends.

جدیدیت براہوئی کی نہرجان اسینا دروٹم اسٹ ساڑی مسونے اونہ تحریک اسینا ولے ولدا ہم دانا ڈس آک جاگہ جاگہ شاعری کی رسینگرہ۔ دابابت اراگرا مونا بریرہ اسٹ داکہ براہوئی شاعراک اردو شاعری مطالعہ کیرہ، او فک شاعری نا علم یعنی علم عروض ہے ہم اردو شاعر آتیان ہیل کرینو، دابابت علم عروض کن اردو کی نوشتہ مروکا کتاب آتیان زیات کمک الزگانے اندا وسیلہ کی براہوئی شاعراک اردو شاعری آن رنگ ہم ارفسا کرینو ایلو اندا شاعر آتیان بازاک لس وٹ اردو شاعر او افقا شاعری تون استخواہی تخرہ، یقینا وختس کہ اسے گڑا سے خواننگک تو او تینا اثرے خوانوک نا ذہن آالسہ کا ہک، ارمیکو سوب سائنس ناشونداری پاننگ مریک ہرا کہ مچا دنیا نا مخلوق ہے تینا ذات نا کنڈا ایس ’وجودیت‘ اسے تحریک اسینا دروٹم اسٹ او نا بھلا خیر خواہ جوڑ کرے۔ براہوئی مخلوق ہرا کہ اسے پہوالی او زندس گدریفیکہ، اوقتیٹی دھنوفتنہ فسادودی متوسس کہ بندغ اوقتیان است جم کرسہ تینا ذات ہے نا کنڈا

تو جو ایستے، ولے ہر اتم دنیا گلوبل ویلج ایسٹی بدل مس تو دانا اثر اک براہوئی مخلوق آہم تمسہ ہنار وختسکہ
دا فک پہوالی زندے السہ شاری زندے تینائی کریر تو داڑے او فتنے اسہ پین دناس رسینگا ہرا کہ او فقا
تینا دنیاغان ہروڑٹ جتا نس، ہرامو ویل داڑے مونابنگ نس ہرا کہ مہالو او فقا زندو بودنا شیخ اسہ وڑٹی
ام متنوس، براہوئی شاعری ٹی جدیدیت ناساڑی گری ناسہ سوب نس داہم مننگ کیک۔

ایہن تو براہوئی شاعری نا بھلا کچ رومانویت نازیہا رے، رومانویت ناہم اموقسم ہرا ٹی
بیرہ محبوب پورا کائنات نامرکز جوڑ مریک، ولد اشاعر اندا دارہ ایرہ غان پیری کرسہ تینا دنیاے آباد
کیک او محبوب اونا زندنا کلان بھلا مسخت جوڑ مریک ولدا او ہر گڑائے بیرہ محبوب ناخن تیلی ہرک او
درشان کیک، وختس کہ انسان نازیہن ٹی محبوب ناہمیت داخس ودک تو یقینا اوڑے فطرت نازیہائی اونا
ایلو رنگاک اودیم مریسہ کارہ، شاعرے آسودگی اموقم رسینگک ہرا تم او تینا محبوب کن فطرت ناہر رنگ او
دروشمے خیرات کیک، دانا کلان بھلا مثال دامنگ کیک کہ براہوئی شاعر داسکان فطرت نا کٹدا
بننگ کتنے۔

براہوئی شاعری ے اگہ انگے تو دا وخت او بازارا جل تیلی وہسہ انگے دا ٹی مذہبی، سیاسی،
رومانوی او جدیدیت نادر وشم نظر بریک، ولے اونا بھلا کچ رومانوی دنیا نادر شانی ے کنگ ے دا تینا
بنائی در وشم آن اینو اسکان بیرہ رومانویت ناپلو ے ٹی السہ بسونے ولے سانس نا شوندری تون او ار
وخت نانا زکی براہوئی شاعری ے ہم جدیدیت نا کٹدا انگ آبیوس کنگے اور رومانویت نا ایسری کن
نت وودوخلنگے، داختران کہ ہراڑے ہم انسان چندی ویل آتا گواچی مریک ولدا اوڑے محبوب نا
جاگہ غا اونا ذات مرکز جوڑ مریک۔ پاوالی زندگی بندغ نا قدر و قدرانی او اینو نا وخت ٹی انسان نا قیمت
نا اڑانی، اسہ بھلو ذہنی خلاہ اس ودی کنگ او، اندا ختران اینو نا انسان چندی ویل آتا گواچی نظر
بننگ ے، دنگا ویل آتا ایسری امو وخت اسکان مشکل مروہرا تم کہ داخلا پر متنے، اندا ختران داسادا
راج ے ہم وجودیت کونو تحریک اسینا ضرورت مننگ ے، اینو نا داخلا ے بیرہ جدیدیت پورو کنگ
کیک نہ تو انسان کن دنگا سخت انگا حالیت اٹ زندنا سختی سوری تون مون تننگ مشکل مریک۔ اسہ
راج ایسٹی وختس ہم اگہ دھنو حالیت اس ودی مریک تو اوڑے راجی فکر و پام، وجودیت نا کٹدا بننگ

اسہ قدرتی اوہیتس مریک ہراڑے او تینے تینا خنک، ہر گڑاغان بیزاری، رشتہ غاتے مسخت و بے معنی لگنگ، زندگی نامعنویت نالیسری، مایوسی ٹی بدل مرسہ بندغ کن زندہ مننگ ے مشکل کیک، گڑا ولدانوش تخیلی دروشم اٹ راج نا آدینک جوڑ مریک، او مخلوق ے اوفا حتی آچہرہ ے نشان ایتک، اندنگ پراگند ہی تیا جگس ملنڈ و مسخرہ او جگس مہرناہیت آتیت درشانی ے کیک۔

انداراج زندنا اصول تینا ڈکھ دڑ، بیوسی، مونجھائی اے مونا تیک۔ گدرینگو کا وخت نازیباغا دیک ہم داسا شعور نادنیائی ہروخت پہینگ ناکوشست کیرہ، براہوئی شاعری ٹی دا وخت اسکان پاننگ مفک کہ جدیدیت نایشخ اخس ے، داخاتران کہ دا شاعری نا بھلاشخ رومانویت نادروشم ٹی ساڑی اے، وے شش ندیم نا شاعری دھن اف اونا کتاب ”گرہام“ ٹی رومانویت کم او جدیدیت نارنگ زیات خننگ۔

انسان تینا تہذیبی شعورتون اوارا وارسفر کر سابسونے، ہر اقواما تیبی سائنس اخس زومونا بس اموڑے انسان نا وئیل آک اندن زو ووسہ کریر یورپ ٹی صنعتی تہذیب ہراوڑٹ انسان ے وجودیت نا علم ے تس، او وخت انسان نادوٹی پین اچس سلستوسس کہ دا سخت انگا زندے تدیفنگ کے۔ ”ہیستمیکو صدی نا نیامٹ یورپ جنگ آتا او انقلاب آتا سوب آن اشنکسہ نس۔ ہراسٹ عجیبو ذہنی چک وٹاڑ، تاڑ وواڑ، بھیم و خلیس، تترتری او بے یقینی نا گواچی نس۔ صنعتی انقلاب آن پدشارتا تباہیک، ماحول نا پراگند ہی، بے کچ آبادی او مشینی فیکٹری تا سیاسی چک وٹاڑ، انسان ے روحانی او جوزہی بابت تباہ و برباد کرے ولد انسان تینے تینٹ بالکل تینا سجا۔ ہراڑے کہ انسان خارجی وڑٹ تباہ مریک ہموڑے داخلی او ذاتی بابت تینے تینٹ پوہ مننگ او تباہ مننگ آن بچنگ کن وجودیت نا کمک ے الیک“ (ندیم، 2009، 15) وجودیت نا کلان بھلا کمال دمس کہ او انسان ے اونا ذات نازیبا بھروسہ کنگ ے ہیل تس ولد اندا فکر دنیائی تالان مریسہ ادب نادنیائی اوارتا، ہرا کہ جدیدیت ناپیش روپاننگ۔

اندا وڑٹ براہوئی مخلوق ہر اتم تینا پہوالی زندے السہ شارتا کنڈامون کرے تو شاری زند او فیکین اسہ نیمہ غا آسراتی ایس ایلو نیمہ غا چندی وئیل آتے ودی کنگ ناسوب ہم مس، اندا شاری زند

فطرت نازیبا کی تے پلا، ہرانا خوی ذہنی آسودہی ناکلان بھلا وسیلہ نس، ہر آلم تینے فطرت آن اخہ
مرکرسہ ہناتے ہموخس ویلاتا گواچی مرسہ کرینے، داسہ شاری زندگی گندو کچرہ تاڈپ، بے مہارا گاڈی
تا انروبر، انسان نا بھلو کچ سیٹی داتا گواچی مننگ، بیماریک، کینی، بے کسی، دھوکہ، ارا نمبر نا
روزگار، تینا ایلم تون دشمنی اوپین پین دافک دامخلوق کن ہروڑٹ پوسکن اسر، وختس کہ اسہ راج سیٹی
دنکا حالیت مونا بریک تو اوڑے انسان نا فکر و پام ہم بدل مننگ آہرے کپک۔ ڈاکٹر سرور الہدی
نوشہ کیک کہ ”جدید شاعری آکلان زیات اثر وجودیت شاغا۔ اگہ جدیدیت نا ویل ورجان آتیا سرجمی
اٹ غور کنتگے تو دافنے داپن مننگ مریک، تنیائی، بیگانگی، یکسانیت، بوریت، در بدری، بے تعلقی،
شک، فرار، قنوطیت، ماضی نا کنڈ اولدا اُننگ، نا کردہ گناہ تیا شرمندہ مننگ، احتجاج و بغاوت پین پین
(سرور الہدی، 2015، 103)

دھنک مہالو ذکر مس کہ جدیدیت براہوئی شاعری ٹی اسہ سرجم اورجان اسینا دروشم اٹ
مونا بتنے بلکہ داتینا درشانی ے تخلیقی سطح غا کرینے ہراٹی وخت ناحسیت نظر بریک گوکہ دادے
براہوئی شاعری ٹی باز کم محسوس کننگانے ولے ولدا ہم گڑاس اندو نو شاعری دو بریک ہرافتینی وخت نا
سرپندی (حسیت) نا درشانی مریک اندا شاعری تینی شمس ندیم نا شاعر یک ہم اریر، ہراڑے او تینا
ذاتی کرب ے علامتی رنگ تسونے موڑے انسان دوستی او فطرت آن ہم بے چکار متنے، اسہ پین
ہیتس اودے داخہ دڑ داوغم، ڈکھ او فریشانی، بے برو سہی، انسان نا بے قدری آن پد ہم محبوب نا یاد
فریشان کرینے، اندا بنیاد آ اودے مکمل وڑٹ جدید شاعر س پاننگ مفک۔ ولے ولدا ہم رومانوی
اندازٹ ہراڑے او محبوب نا تصور ے مونا اتیک موڑے اولس رومانوی شاعر آتیاں بار محبوب نا
سفت کن بیرہ تناب چکپک بلکہ اودا دے ہم تخلیق سطح غا مونا اتیک، دا او نا شاعری نا اسہ کمال اس پاننگ
مریک۔

کہ ولدا خنک نم مسر امر کین
ہنار چکاک او دا پھلاک پن اف
درخت آک بے برم مسر امر کین

ہزار اغمک است ے شیف شاغار
کہ ٹھپاک بے ملم مسور امر کین

(ندیم، 2005، 40)

داڑے اسے اندا شاعری ٹی بے وی، تینیائی، مایوسی، ظلم و جبر، ناکردہ گناہ تا احساس نادرشانی
مریک، اگہ دا ویل آتیا پام کنگ اے تو دافک قدرت نازوک افس بلکہ بندغ ناتینا ودی کروکو
ہرافک راجی اوارى ناسوب آن ودی مسونو، ہرافتے ساختیات کوڈ وکنوشز پاک دافتا چشمہ غاک
انداکان وہنگ او۔ گڑا دا پانگ اٹ آسانی مریک کہ بندغ تینکن تینٹ کلان زیات ویل ودی
کرینے، ہرافک قدرت ناکنڈان جوڈ کروکو قانو دافس۔ دنگا ویلاک بازی آن شاری زندیا مو
علاقہ غامبئی زیات خنگرہ ہرافتیا صنعتی اشراک تمانو، داہیت نامسخت دادے کہ ہراتم براہوئی مخلوق
پاوالی زندتیر کنگ نس اوڑے دھنو ویل الواندا خاترا ن خلقی شاعری تینی فطرت نادرشانی زیبائی ٹی
کننگا نے ولے ہراتم اندامش وپٹ آتا باتیک فطرت ناکٹ ٹی زندتیر کریرہ، اوقا احساس اونخیال
آک جتا سور اوقا شاعری نارنگ جتانس اندا مخلوق ہراتم شاری زندے تینیائی کرے تو اوقا شاعری
نادرشانی ہم بدل مس۔ مچ زندے روایت آتون تیر کروکا مخلوق ہراتم سانسنی شوندارى نادنیائی گامے تہا
تو داڑے اوڑکن باز اغمک ودی مسور، اسٹ تو دانس کہ دنیا ٹی داشوندارى ایلو مخلوق نازندو بودے
اسل بدل کریسوس، اوقا فکر وپام او علمی گشاد ٹی ناوخت نامخلوق آن جتا سور، اوڑے باز اقدرتی
قانو داک ہم انسان نادوٹی بسوسر، ولے داڑے دھنو علمی لائخی الوکہ داکاریم تے پوہ مننگ مروس
اندا سوب نس کہ دا مخلوق چندی کنفیوژن آتا گواچی مرسہ تینا روایت آتیاں ہم دو ارفسہ ہنا، ہرافتا
درشانی اینو براہوئی شاعری ٹی مننگ اے۔

شاعری بیرہ لوزاتے ترتیب سیٹی خلنگ نا پین اف بلکہ داٹی راجی وثقافتی زندو بود نادرشانی
ہم مریک ہراونا شعریات ے مونا انگ نا بھلا وسیلہ پاننگ، اینو براہوئی شاعری ٹی ہم اموراجی
رویہ غاتا درشانی مننگ ے ہرانا او تینٹ گواچی ے، داٹی امونظام ناہیت مننگ ے ہراٹی دم گٹو
مریک۔ اسے پین شیمرس:

درد	است	آتے	شیف	شناغانے
گام	گام	آ	ستم	رسیگانے
تینا	حال	آ	خراب	زارنگا
بندغ	اینو	خط بیک		شولانے

(ندیم، 2005، 44)

داشاعری ٹی وخت ناحسیت نادرک لگک دنگہ گام گام آستم رسینگ، آن داپاش مریک کہ
 راج ٹی انسان کن بیرہ ڈکھوڈڑ آ تا کوڑی تیان پین اچس اف، داڑے زند تیرکننگ ناوسیلہ غاک ایسر
 مننگ او، ہر بندغ تینا دنگا حالت آ بیرہ خط بیک شولنگ آن سوا پین اچ کننگ کپک، اگہ غورکننگے تو
 انسان کن دنگا حالیت آتے ودی کروکا دیر مننگ کیک؟ یقینا دانا زموار ہم اومینٹ اے امو بندغاک
 ہرا فک راجی کو الخوائی تے تینا دوٹی کرینو، ہر گڑاے تینا مٹ ٹی تخنگ آن پلس مخلوق ناخیالداری
 تخنگ افس، گو کہ جدید شاعری، شاعرنا است ناڈڑ دے بیان کیک، ولے دانا شعریات آامو وختسکان
 سرمنگ مفک ہر اتم اسکان دانا سوب آتے راجی او ثقافتی زندو بود ٹی انگلتے اگہ اندا رویہ غاتے پٹنگے تو
 ہیئت امو کو الخواہ تیار یک ہرا فک بندغ آن زندہ مننگ ناہر قیمیتے تو لکنو ولے دانا بدل ٹی
 اودے دو خالی رادہ کرینو، ہراڑے آسودہی او آسراتی تا ہیئت مریک اودا فک بیرہ اندا کو الخواہ تیکن
 روامیرہ لس مخلوق دانا حقدار مفک او اندادے ولدا تینا بخت و مقدر پوہ مرسہ تینا ذاتے تسلیم ترسہ
 کاہک۔ وختس کہ اسہ راج اس دنگا شیفی بڑزی تا گواچی مریک تو دانا اثر بیوسی او لا چاری آن بیدس
 پین انتس مننگ کیک، ہر اتم انسان زندتون جنگ ترسہ دم دریٹنگ، ولدا تینا کمکے ہم اودے
 مینٹ کروٹی مریک، وختس کہ بندغ داسر پندمرے کہ مرک وزند ٹی اوامر وکوس اف او خوشی ٹی کل
 نیتون او اورو، گڑا اوکان گڈ اندا انسان ہر خوشی نا حقدار بیرہ تینے سر پند مریک، اونا ذات اوڑکن کلان
 زیات قدر آتا گودی مریک وختس ہم ہراڑے کہ اندنگا راجی رویہ غاک انسان کن زندے تنگ کیرہ
 گڑا اوڑے تینا ذات ناخول ٹی بند مننگ یقینی مریک، اونا اندا حالیت نا بیان ادب نا صنف آتا کمک
 اٹ مونی بریک، اوداڑان وخت ناحسیت نا اندازہ خلنگ آسان مریک کہ داٹی انسان امر و حالیت

اسیٹی تینا دے تے گدریہنگے، جدید شاعری نا کمال ہم اندا امریک کہ او وخت ناحسیت اودا ٹی ساڑی
مخلوق نارویہ غاتے پاش کیک۔ دھنک دانا درشانی دا شاعری ٹی دھن مونا بنگ ے۔

دا شہر نا بندغ بندغ کہ
آدینک ہروئی تمانے

(ندیم، 2005، 42)

دا شاعری ٹی لوزا تے زیبائی ٹی خلنگا نے اولوز آتا اندا ترتیب آن معنویت نا چندی درگہ
غاک ملنگرہ، ”شارٹی بندغ بندغ کن آدینک ہرنگ“ ے اگہ دازاویہ ٹی اُنکے کہ ہر بندغ تینا تب او
مزاج اٹ ایلو آن جتائے، اینو نامادی ضرورت آک اونا زندنا دروشم ے بدل کرینو ہراڑان اسل
حقیقت مونا بنگ کپک اندا خاتراں اودے پوہ مننگ مشکل مریک دروغ، دھوکہ، مکاری، چمبازی
ہراتے کہ دا مخلوق پوہ متو کہ اینو اونا کلان جوانگا کسب پاننگ دا وخت ٹی انسان اسہ حیوان اس جوڑ
مسونے اونا تہہ ناجوزہ و احساس آک خاچانو اونا مسخت بیرہ تینا ذاتی مفاد آتا پورواری سلیسنے۔
اگہ داڑے آدینک آن مراد شعور الین ہم تو دا ٹی اسہ پین شرہ سینا گنجائش ودی مریک دکہ داسماج
اٹ انسان ے سرپند مننگ بیرہ علم و شعور آن مننگ کپک۔ بندغ آتا تب و مزاج ے پوہ مننگ،
شعور تحو کو بندغ اسیدنا کاریم سلیسنے ہرا کہ دنگا رویہ غاتے محسوس کیک۔ اینو راج ٹی ہر بندغ نا دروشم
بدل مسونے، ہمہ وخت نا سادہی اونیت صفائی سلتنے، اینو نا انسان ے اونا حق آ شکل اٹ سرپند
مننگ مشکل ے دا خاتراں کہ او ظاہر او باطن اٹ جتائے، دنگا رویہ غاک بندغ ے فریشان کیرہ
ہراڑا ہم بھروسہ کیس کلان مست نا بھروسہ ے امو پرنگ، ہراڑا کلان زیات یقین کیس امو کلان
مست نے ریفک، دنگا چماک گو کہ مہالودا مخلوق ٹی متہ نو، ولے اینو ہر بندغ آ یقین کنگ مشکل او
کاریمس مسونے، وخت نا دا ترو کو ٹیکی تے تینائی کنگ کن انسان بیوس ے، لوفر، دزو دا ٹیل نا
عزت اموڑان ہروڑٹ زیات ے ہرا بیرہ اسہ ماخول اوز ندس تیر کنگ ے۔ ولے راج نا دا حالیت
آک لس مخلوق ے نظر بفسہ ہاں دا متخیلہ نا کمال ے کہ اودا گڑا تے مونا اتیک ہرا فک شعور آن
پیشن مرسہ لوزا تا دروشم ے دوئی کیرہ۔

دا زندگی وختس اندن بس
هر زهرے کنوئی تمانے

(ندیم، 2005، 43)

داٹی شیرٹی وخت ناراست گیری مونا اتنگانے کہ اینونا وخت اندن او حالیت ودی کرینے
ہر اقل انسان ناوسان ہم پیش تمانو، دولت نا بے انصافی ٹی شیخ و بانٹ بیرہ منہ ٹولی تے نف تسونے، او
لس مخلوق زندے خید و خواری ٹی تیر کنگے۔ او داخس ہم وس تحپک کہ دا بے انصافی تیا تینا جوڑ تے ملنگ
کے او نا مقابلہ کنگ نا حوصلہ غاک ہم دم تسونو داڑے دا مطلب النگ مفک کہ دا شاعری مایوسی ودی
کیک، بلکہ داٹی اسہ اندونو ویل اس مونا اتنگانے ہراٹی انسان بیوسی آن زهر کنگ کن ہم تیارے۔

علاجس غماتا مرے شالہ کہ
امر سرمروئے پراد است نا

(ندیم، 2005، 49)

ہراڑے داشیر آن ڈکھ دڑد، تنہائی، مایوسی نا درشانی مریک ہموڑے بیوس آن انسان کن اسہ
تو اس بڑز کنگ نا حوصلہ ہم خنگک، ولے دا بیرہ اسہ فردا سینا ویل اس پانگ مفک، دا خاتران دنگ
ویل آتیاں اینو ہر بندغ تدیگک اے ولدا او نا تب، یاغی گری نا کنڈا کا ہک گڑا امور وایت آتیاں
نمن مریک ہرا اودے مایوسی، تنہائی او پین چندی ویل آتا گواچی کرینو، داڑے دا یقین نا احساس
خنگک کہ ہرا درد غم تا انسان اینو گواچی ارے، دا فتنے دارو در مان اس ہم مروئے، دا مایوس آن زند کن
اسہ بھلو او میت اس ارے او اندا او میت انسان ٹی سیاست نا کنڈا بنگ نا اولی اشارہ پانگ مریک،
ہرا تم کہ انسان سیاسی شعور آن بلد مس تو یقینا دنگا حالیت نا بدل کنگ اوڑ کن بھلو مشکل ودی کپرو۔

تہارو شام اسیٹی زندگی نا
تہار یک پین ودھیسہ ہنانو
غماتے آن اینو ژند و بندان
ننے آ پین غم ولدا تخانو

گچینو یاد سے تو خنکو پالن
عجب استا ہتیوہ دے تہ اینو
ننے آ مہر نا سیخاک افس
کبینو انہ در ڈکھا ک کبینو!
ننے پلویر شانا ڈرد ولدا
خوینکاک باسننگا وا رسیفیر
نا ہر صحب و شام ہندا وڑٹ ے
ارا وڑ زندگانی دا مرو تیر؟

(ندیم، 2005، 86-87)

داڑے یاغی گری نا بھلاہیت دادے کہ غزل ناتنگ انگا دامن آن جان خلاسی کن آزاد نظم نا
کمک الزگانے ہرا غزل تون ہروڑٹ یاغی گری ارے ہراڑے جدیدیت ٹی فکر نا بدلی ناہیت مریک
اموڑے ہاٹی ٹی بدلی ہم دانا بشخص ارے، فکر نا بابت دانظم ٹی ہم لس وڑٹ اموہیتا ک خننگرہ ہرا فک
کہ غزل آتییی اسر، ہرافتییی بازی آن غم، ویل وگھڑتی تا ذکرے، ولے داٹی اسے پوسکنو ہیتس دامونا
بننگے کہ دانا گڈیکو بنداسہ سوج اسینا وڑٹ مونا اتنگانے، داڑان دا پاننگ مریک کہ زندے مونی
گدریفنگ امر مرو؟ یقینا اموراج آک ہرافتییی سہب وشام ٹی فرق سلپک گڑا اوڑے زند تیر کننگ
آسان مفک، اندا خاتران زندہ مننگ کن وسیلہ پٹنگ المی مریک، اندا فکر ٹی او نا خیالاک اسہ احساس
اسے تون ودی مریرہ، اسے پین دنیا سینا نقشہ مونا بریک، اسے پوسکنو زند سینا احساس ودی مریک،
اندا انسانی شعور نا کمال ے کہ او ہرویکل نا ایسری کن کسر پٹسہ ہننے، اندا شعور انسان ے ہموکنڈا
دنگ آن ہمیش تورسہ بسونے ہراڑے کہ بیرہ مسخت خود کشی مریک، وختس کہ بندغ نا سوج بندانگا
کوچہ غا تیان پیش تمنگ نا مریک تو یقینا اوڑے اسے روشنائی اس خننگک ہموڑے اسے آسرات اوزند
اسینا اومیت ودی مریک۔ عبادت بریلوی نوشتہ کیک کہ ”دا صورت اسہ خاص دور اسینا شاعری ٹی ہمو
دخت ودی مریک ہرا تم احساس بدل مریک، زند نا پوسکنا خواست آک ہرا تم پوسکنو شعور ودی کیرہ،

ہر اتم سوچنگ نا وڑ بدل مر یک، ہر اتم غور کنگ نا آہنگ اسہ پوسک نو چہرہ اس دوئی کیک، ہر اتم پوسکنا
تصور اتا چراغ لکیک، پوسکنا خیال آک ہر وخت روشن آ چراغ آ نبار لگرہ، پوسک نو نقطہ نظر اسینا دے ٹک
ایتک، پوسک نو آب (معیار) جوڑ مر یک، پوسکنا قدر آ تا تشکیل مر یک اواندا حالت ناسیجائی زندا و ادب نا
قافلہ، پوسکنا کسرتیا سرالیک‘۔ (عبادت بریلوی، 1961، 11) ولے دا پوسکنا تصور او خیال آک
فطری افس، فطرت نا تہیٹی زندو بود کروکا بندغ نا تینا چند نا جوڑ کروکونو وختس اسہ قوم اسیٹی دا احساس
ودی مر یک کہ زند بیرہ دھن اف کہ ہراوڑٹن سر پند منگ اُن دا کل بخت و قسمت نا کاریمک مریرہ
نن بیرہ دافتے تینا مرضی او منشاہ غان بیدس تینا فرض سر پند مر سہ گدر یفنگ ان گڑا اوڑے بدلی نا
احساس و دی مفک وختس کہ اسہ انسان اس تینا حالیت آن تگ مر سہ تینا راجی حق آ تا ہیبت ے کیک
اویقینا داتوار بڑزا کنگ آن اوفقا حالت ے بدل کنگ نا کسرک ملنگرہ۔

بشخندہ گم ے

ہر جاگہ ہر موخجائی ے

ہر زندگم ے

(ندیم، 2005، 91)

دا ہائیکو ہم امونیل آ تا بابت ارے ہر افاقا باروٹ مہالو ہیبت مسونے، دا کتاب ٹی گڑ اس
ہائیکو ہم اور کننگا نے بیرہ اندا خاترا ن داڑے ہائیکو اس مونا تنگا دانا مطلب داس کہ شمس ندیم تینا
ذاتی کرب کن بیرہ غزل نا ڈغارے گچین کتنے بلکہ اویلو صنف آتے ہم جدیدیت نارنگی رنگ کرسہ
بسونے۔

مہربان آک اعتبار ے پرغرہ

زندگی نا پام او سارے پرغرہ

وخت وختس ہچ مفک زغم آتیاں

وختس بیتاک ہم تلار ے پرغرہ

زندگی نا شعر نیمہ غا سلیس

است سے نا سروتارے پرغرہ

(ندیم، 2005، 92-93)

دا اسہ پوراوشاعری سے ولے داڑے گڑاس بندداڑان چانڑکننگا ہرافتیاں راجی زندو بود
نا اس پوسکورتگس مونابنگ کیک دنکہ اینو اعتبارو بروسہ ناوخت سلتنے، ہرا اسہ بھلو وکیل اس ارے
ہراڑے مادی دنیا نا ضرورت آک ہر بندغے داخس بے چہٹ کرینو دا سہ اوڑکن بیرہ ذات آن
سواہ پین اچس معنی تحپک، اوبازاروایت آتیاں ہم نممنے اندا خاتراں اوڑکن اعتبارو بھروسہ معنہ
تحپک اندا سوب آن اینو بروسہ ختم مسونے گوکہ دا، دا جاگہ نا روایت متنے، ولے داسا تو دننگا
روایت آک بازرسینگرہ ارٹمیکو بند آن ہم دادریشان مننگ نے کہ اگہ اسہ بندغ اس کس اے ہنفیک
تو اودے داپاروکا ہیت آتا اثر تحنگ نا احساس مفک اودا فتنے بازچس ہرفسہ ایلوے پاک ولے ہرا
بندغ کہ ہیت بنیک تو دا اونا است نے کپ کیرہ، انت دادے تینا راجی وکیل اس پاننگ کپنہ؟
دانا گڈیکو بند معنویت تحنگ ہراڑان معنی ناچندی پالوک مونابنگ کیرہ گوکہ داٹی گلہ داری ٹی
ہیت کننگا نے اودیرے پاننگا نے، یقین اٹ داہم اندا راجی مخلوق اے ہرا کہ زندہ مننگ کن ہم
انگ اف، جدید شاعر روایت آتیاں باغی مریک او بیرہ تینا ذات تون استخو اہی تحنگ اودے ہرا گڑا
ہم است ہسونی تس او اموروایت آن بیزار مریک، داخاتراں اونا کوشت نے کہ بندغے داڑے
ہروڑنا آجونی رسیگے، تینا زندے تینا مرضی ٹی تیر کے ہراڑے کہ بندغ نا آجونی پلنگ ناچندی
وڑک مریرہ اموڑے راجی روایت آک ہم ہر قدم آفر دنا آجونی ناشمن اریر، جدیدیت فردنا آجونی نا
خواہندار مریک او فرد نے کائنات نامرکز سبج دانا نت تیبی تفو کا ہر زنجیرے پر غنگ کن نت و دو
خلیک۔

اسہ نظم اس ”بندغ آتا بے سی“ نا سر حال تون نوشتہ نے داٹی فکری گشادنا کڑمبی زیات
خننگ، ہراڑان جدیدیت نارنگ پین زیات درشان مریک، داٹی ہر بند تخلیقیت نا کوک نے کننگ
نے او وخت نا حسیت نادرک ہم داڑان خلنگ مریک۔ جدیدیت نا فکرنا تالانی ہم انسان نا اندنگا
حالیات آک اسور ہر اتم کہ سائنس تیناچندی آسراتی تون اوار انسان نے زاری آسلاہ تائیگی نے تس،

اولیکو جنگ عظیم آن اڑمیکو جنگ عظیم اسکان انسان ہر سائنسی شوننداری نا گواچی مننگ نس دا انسان نا
است ئے دنیاغان پر غنگ کن باز اسور، وختس کہ انسان سائنس آن ہر آسراتی تا تئک تے خنگ
نس اوفک داسہ پنسہ ہنار د انظم ٹی امو حالیت بیان کننگا نے ہرانا اینو پگہ ننا راج ہم گواچی اے۔

چہارمہ پارہ غا

بندغ آتا توارے

کہ او خسکرہ

بمب او بارودنا

گند تالان ارے

بندغ آک ٹھپی آ

چک سے آن بار

سٹرہ تمرہ

دامغاد اتا جنگ آک

ہشار بندغ ئے تباہی کریر

اینو انسان ئے اخس

غماک دارہ ایرہ آن بندی کریر

ہو غنگ ئے ہراسٹ

دے خط بینک آتے تورو

دلا ساترو

دیر ماسامرو

مہربان ہچ کس اف

ہراسٹ تینا

ڈکھ آتو آختہ ئے

ساہ و جان ہیچ کس اف

(ندیم، 2005، 109-108)

دانظم ٹی آفاقیت ارے گو کہ داٹی تینا چپ و چا گڑدنا حالیت پاش خننگ و لے دا وکیل بیرہ
 داجا گہ نا وکیل اس اف اینو اندا حالیت دنیا نا پین چندی ملک آتیبی ہم نظر بریک، ہراوڑٹ کہ دنگا
 وکیل آتون داڑے انسان مون متنگ اے اندن چندی پین جا گہ ہم اندا حالیت تون مون متنگے اگہ
 دانظم ے ڈی کوڈکنگ ے تو داڑان اسہ پورو او نظام اس مونا بریک، اینو دنیا نا حالیت داسونے کہ
 اسہ ساعت ٹی سد آ بندغ آتا لاشک تمرہ، داشاعری ٹی اموا حالیت آتا کنڈا اشارہ ارے ہرائی سانحہ
 درینگٹھ، وکیل آک، پولیس ٹرینگ والا واقعہ او خاس کر ہزارہ مخلوق دنگا حالیت آتون ہر وخت مون
 تریسہ بسونے، شاعری راج نا آدینک ے انتس خنک اندن نشان ایتک ہر اتم کہ شاعر تینا راج نا
 نبض آدو ے تحک تو او نا کل بیماری تا او دے پاہک، اندن دانظم ٹی ہم اسہ اندو نا جوڑی سینا بیان ے
 ہرانا نا راج گواچی اے، انسان ہر اتم کہ تینا چندنا آفت آتا گواچی مریک گڑا او وخت اوڑے دوٹی
 الکوہم کس مفک، گو کہ دنگا سخت انگا حالیت آتون بندغ مون ترسہ کرینے و لے جاگس دافا مونا
 بیوس ہم مسونے، ہراڑے کہ راج ٹی دنگا واقعہ غاک مریرہ ہموڑے دنگا آفت آتا احساس مریک
 اندا سوب ے کہ داشاعری ٹی ہمو احساس نا درشانی متنگ ے ہرانا اینو نا انسان ہروڑی گواچی متنگ
 اے۔

کھٹیا

گر بام ے ہر اتم ہم مطالعہ کننگ ے تو داٹی چندی وکیل آتا درشانی مریک، شاعری نا دا
 کتاب تینا استخان ٹی اسہ عہد اسینا بیان ے تحک، ہراڈے خواننگ آن اندا وخت نا راجی زندا ونا تیبی
 ساڑی بندغ نا زند و بود مونا بریک، شمس ندیم ے گو کہ مکمل وڑی جدید شاعر پاننگ مفک دا خاتران
 داسکان او نا شاعری رومانویت، ترقی پسندی آن پیشن متنگ کتنے، و لے ولد اہم اگہ او نا شاعری نا کچ
 ے انگے تو دانا بھلا شیخ جدید فکر نا بنیاد آارے۔ داٹی لس وڑٹ لس راجی وکیل آتے مونا اتنگا نے،

شاعری نازبان لس آسان لوز آتیٹ کننگا نے، علامت اواستعارہ خان زیات کاریم الگنتے دانا سوب دامنگ کیک کہ داسکان براہوئی شاعر فکرنا اموچ آسرمنگ کتنے ہراڑے کہ اسہ جدید او شاعرس مریک، ولدا او تینا ہرہیت ے آجونی اٹکنگ ناخواستگار مریک ولے داراج ٹی ہرہیت ے صاف صاف کننگ کن شاعر کن چندی ویل آتے ودی کیک اندا خاتران او تینا فکرنا پرواز ے علامت او استعاراتی زبان ٹی قید کیک، ولدا او ٹی تکریت بریک معنی ناچندی درگہ غاک ملنگرہ، شمس ندیم نا فکری گشاد آن دادرک لگک کہ او نا شاعری داسکان چندی زنجیر آتیٹی تفو کے، ولے ولدا ہم ہراوڑٹ اوراجی ویل آتے مونا ایسو نے داک چندی رومانوی شاعری تیان ہر بابت گچین پانگ مریرہ۔

شمس ندیم نا شاعری جدیدیت نا پارہ غابنگ نا اولیکا قدم تیٹی حساب مریک ہراڑے براہوئی شاعری تینا روایتی رنگ ے بدل کرسہ تینا عہد ے بیان کننگ نا روایت ے مونا اتنگ تون تینا وخت نا نمائندہ جوڑ منگ کن نت ودوخلنگ ے، دانا اسہ گچینو کوششت اس گربام ٹی خننگ، ہراٹی تینائی، بیوسی، دژدوغم، مونجھائی، بیزاری تون اواریلو راجی ویل آتا درشانی ے گچینو وڑاسیٹی مونا ایسو نے، دنگا شاعری تابابت داپانگ مریک کہ اولیکو او براہوئی شاعری ے اونا عہد تون خلنگ نا کوششت آک بناء مسونو انتے کہ داکان مست شاعر بیرہ تینا محبوب تون اندا خہ خوش مسونے کہ اودے وخت و حالیت اوچپ وچاگڑڈی مروکا واقعہ غاتون اچ کاریم مننے، اندا خاتران افلاطون نادا ہیت مونا بریک کہ شاعر اک راستی آن باز مرمریرہ، او فک اسہ اندو نو دنیا سینا ہیت ے کیرہ ہراڑتو راج نا اچوتعلقہ اری اس مفک، وختس کہ شاعری اگہ راج نا آدینک مننگ نا خواست آتے پورو کپک او اموڑے راج ہم دنگا شاعری تے تینائی کننگ کپک۔ براہوئی رومانوی شاعری نا اندا حالیت ے کہ او راج نا آدینک مننگ نا باز کم خواست آتے پورو کننگ کیک، جدید او رومانوی شاعری ٹی فرق ہم اندادے کہ اسٹ فرد ے کائنات نا تمبہ سرپند مریرہ اونا ویل آتے درشان کیک اواریلو محبوب ے کائنات نا تمبہ سرپند مریرہ پورا کائنات ے اونا تناظر ٹی ہر سہ کاہک اندا خاتران اودے راج ٹی مروکا حالیت آتا سماہ تمپک اوڑکن اونا دژد بیرہ محبوب ے داڑان سوا پین اتنس کہ مرے دا اونا کاٹم ناخل مفک۔

شمس ندیم ناشاعری ایلوعم عصر رومانوی شاعر آتیان ہر خاتر گچین پانگ مریک کہ او محبوب آن زیات فرد اودانا داخلیت ے اہمیت تسونے، محبوب ناسفت و شاہ نا جاگہ غاتینا جندنا بیان ے مونا ایسونے، اونا ناشاعری ٹی گڑاس رومانوی شاعر یک دو بریرہ ولے اوفتارنگ دھن اف کہ ہراوڑٹ ایلو شاعر آتا اندازے، داڑے اونا محبوب ہم اوڑان بار اندا ویل آتا گواچی نظر بریک اندا سوب ے کہ او باز جاگہ محبوب ے تینا مجبوری او بے وی تیان خبر کرینے او اودے ہم تینے آنبار مجبور سرپند مرسہ اونا دردے ے محسوس کرینے، لس شاعر آتیان بار او بیرہ سفت و شاہ غان کاریم التنے، اندا خاتران اونا ناشاعری ٹی تخلیقیت ارے او اگہ اندا بنیاد آ رومانوی شاعری مونا بریک تو اونا چس امولس رومانوی شاعری آن گچین مریک، اندن شمس ندیم ناشاعری ٹی اندا چس خننگ۔

شمس ندیم اگہ روایتی شاعری آن دوارنے تو گڑا اونا شاعری مکمل وڑٹ جدید شاعری پانگ مریک، اودا ہم ارے کہ اونا بروکا شاعری تیٹی پین زیات فکری چتگی برسہ کائے انتے کہ انسانی فکر ہمیش ردوم ناکندا کاہک دانا پدٹ ثقافتی زند و بود مریک، ہراڑے کہ راج آتیٹی سختی سوریک زیات مریرہ او ثقافتی رنگاک انسان کن ویل ودی کیرہ ہموڑی احساس تنخوا کا شاعر تینا راج آن ہیل کرسہ اونا فکر ٹی شاہیتی بریک اونا شاعری ٹی پین کڑمبی بریک۔

کتاب آک

- عبادت بریلوی، (1961)، جدید شاعری، اردو دنیا کراچی۔
 ندیم، جاوید اقبال، (2009) ٹمیکو اشاعت، وکٹری بک بنک، لاہور۔
 ندیم، شمس (2005)، گر بام، براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ۔
 قمر الہدی (2015)، نئی اردو غزل، بیکن بکس، لاہور۔